

Qoraqalpoq kino tarixida dublyaj san'atining aks etishi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali

Texnogen va san'atshunoslik fakulteti

San'atshunoslik kafedrası

San'atshunoslik (kino san'ati tanqidi va tahlili) sohasi

XABIPNAZAROVA GU'LSHAD XOJABAEVNA

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

TAJETDINOVA GU'LJAXAN

Annotatsiya. *Mashhur yozuvchi Chingiz Aytmatov kino san'ati turlardan eng sintezdir kino Qoraqalpoq kinosi san'ati bizning san'atimizdan eng kichik san'atdir Qoraqalpoq kinosi Qoraqalpog'istonda paydo bo'lgan vaqtni anglatmaydi kino tarixi ham yaqinda paydo bo'ldi. XIX asrda o'zbek kinosining asoschisi, mashhur operator Xudoybergan Devonov o'z davrida Qoraqalpog'iston shoiri Abboz Dobilovning 1935-1940-yillardagi kadrlarini suratga olgan. ...o'sha paytlarda u o'zining birinchi operatorlik ishlarini o'zi suratga olgan. O'zbekistonda kino san'atini mashhur kino ustasi, operator Malik Qayumova davom ettirgan. Nag'met Dauqarayev Qoraqalpoq kinosining yagona asoschisi bo'lgan. Nag'met Dauqarayev operator, rejissyor, ssenarist, kinoda qaysi kasbga aloqador bo'lgan? Qoraqalpog'iston respublikasida xalq xo'jaligi, adabiyot va san'atni jadal sur'atlar bilan rivojlantirish qoraqalpoqlar hayotida o'sha davrning eng muhim masalasi hisoblangan. O'zbekiston Respublikasi kinematografiya ishlari bo'yicha vazirlar mahkamasi va davlat qo'mitasining 1970-yil 19-fevraldagi 45-sonli farmoni bilan nabirada o'zbek kino xronikasining filiali ochildi. Ilmiy-ommabop va hujjatli filmlar*

Kalit so‘zlar: kinostudiya, ssenariy, film, operator, kinoapparat, rejissyor, dublyaj, sinxron, jarayon, aktyor, san’at, sahna, professional, o‘quvchi.

Аннотация. Известный писатель Чингиз Айтматов кино искусство из видов самое синтезом являются кино Каракалпакский кино искусство из нашей искусство самый младший искусством является Каракалпакское кино В Каракалпакстане появился не очень-не много времени значит появился история кино тоже появился не давно. XIXвеке основоположник узбекского кино знаменитый оператор Худойберган Девонова свое время были сняты кадры поэта Каракалпакши Аббаз Дабдылова 1935-1940 г.г. .в те времена он сам снял первый свой операторские работы.в Узбекистане кино искусству продолжал знаменитый мастер кино оператор Малик Каюмова был учеником Нагмет Даукараев он был единый основоположником Каракалпакского кино.Нагмет Даукараев оператор режиссёр сценарист какой профессия относился в кино со всеми управлял в Каракалпакском республике народное хозяйство литература и искусство ускоренном темпе развития считалосьиз жизни Каракалпаков был важнейшим вопросом того времени.из кабинета министров республики Узбекистана по делам киноматографии и государственный комитета 1970-года 19-февраля №45 указа внукусе открылся филиал узбекской кино хроники. Научн популярный и документальный фильмов

Ключевые слова: киностудия, сценарий фильм оператор киноаппаратрежиссёр дубляж синхрон процесс актёр искусство сцена профессиональ ученик

Abstract. The well-known writer Chingiz Aitmatov cinema art from the types of the most synthesis is cinema Karakalpak cinema art from our art the youngest art is Karakalpak cinema In Karakalpakstan did not appear very much-not much time to mean the history of cinema also appeared not long ago. In the nineteenth century, the founder of Uzbek cinema, the famous cameraman Khudoibergan Devonova, shot footage of the poet of Karakalpakstan, Abbas Dabdylov, 1935-1940. at that time, he himself shot

his first camerawork. In Uzbekistan, cinema art was continued by the famous master of cinema cameraman Malik Kayumova was a student of Nagmet Daukaraev, he was the sole founder of Karakalpak cinema. Nagmet Daukaraev cameraman director screenwriter what profession was related to cinema with everyone managed in the Karakalpak Republic the national economy literature and art at an accelerated pace of development considered the life of the Karakalpaks to be the most important issue of that time. from the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan for.

Keywords: *film studio, script film operator camera director dubbing synchronous process actor art scene professional student.*

Dunyoda kasbning turi ko'p bo'lganidek kino sohasining o'zida ham mashaqqatli va qiziqarli kasb turlari bor. Kinossenarist, kinorejissyor, kinooperator, montaj ustasi, grimchi, rassom, ovoz rejissyori, yoritgich, kompyuter grafikasi ustasi va yana boshqa o'ziga xos kasb egalarini uchratish mumkin. 28-dekabr 1895-yil kinoning tug'ilgan kuni deb hisoblanadigan bo'lsa bunda aka-uka Lui va Ogyust Lyumerlar Parijda birinchi marta poyezdning harakatlanib kelgan lentasini dunyoda birinchi marta ko'rsatgan bo'lsa va keyingi yili 1896-yili 2-daqiqalik lentasi bilan dunyo bo'ylab Tokio, Sankt-Peterburg, Qohira, Dehli Shanxay Rio-de-Janeyro va yana boshqa shaharlarda bo'lib o'zlarining kino olamida kashf etgan yangiligi bilan butun dunyoni hayratga soldi. (R.P.Sobolev. "Kak kino stalo iskusstvo," "mestestvo," "Kiev Sverdlov," 1975, str. 19. g) Kino paydo bo'lganiga 125-yildan ko'proq vaqt o'tgan bo'lsa-da, kino sohasi kundankunga rivojlanib xalqimizga ma'naviy oziq berib kelmoqda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2021-yil 7-apreldagi PK-6202-sonli "Kino san'ati va san'atini yangi bosqichga olib chiquvchi sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qaroriga (Pravda vostoka, O'zbekiston prezidentining farmoni No164 (14934) 8-APREL 2021 G) asosan Qoraqalpoq kino sohasida boshqa respublikalar qatori teng qadam tashlab kino san'atiga bo'lgan e'tiborni yanada kuchaytirishga mustahkam hissa qo'shmoqda. Qoraqalpoqfilm

kinostudiyasi o'zining ko'p yillik tajribasiga tayanib dastlab "Uzkinoxronika Qoraqalpog'iston filiali" davridan boshlab filmlarni qoraqalpoq tiliga tarjima qilish 1973-yildan boshlab Uxkinoxronika Qoraqalpog'iston filialiga Talasboy Abdireimov rejissyor sifatida qabul qilingan bo'lsa 30 yildan ko'proq vaqt ushbu kinoxronikada dublyaj san'atini rivojlantirdi. Teatrda rejissyorlar aktyorlar ansamblini to'plab, har bir rolni har bir aktyorda sinab ko'rib rolni berishi shubhasiz. M.Gorkiy nomidagi Moskva Badiiy Akademik Teatri rejissyori O.Efremov, Moskva Lenin Komsomoli nomidagi teatrda M.Zaxarov, Mayakovskiy nomidagi Moskva Akademik Drama teatrida esa A.Goncharov, Shota Rustaveli nomidagi Gruzuya Akademik Drama Teatrida esa Robert Sturua, M.Avezov nomidagi Qozog'iston Akademik Teatrida esa A.Mambetovlar (Teshebay Bayandiyev, "Quvvatbay Abdireimov," Qoraqalpog'iston nashriyoti, 9-bet, Nukus-1987) qanday qilib aktyorlarni tanlagan bo'lsa, Talasbay Abdireimovda dublyaj san'atiga aktyorlar ansamblini to'plab Qoraqalpoq dublyaj san'atini yuqori darajaga yetkazdi. T.Abdireimov 1947-yili Taxtako'pir tumanida tug'ildi. 1973-yili Ostrovskiy nomidagi Toshkent Davlat Teatr va Rassomchilik Institutini tamomlagandan so'ng "O'zbekkinoxronika Qoraqalpog'iston filialiga" ishga qabul qilinib rejissyor bo'lib ish boshladi. O'ttiz yildan ortiqroq shu kinostudiyada samarali mehnat qildi. 300 ga yaqin badiiy filmni qoraqalpoq tiliga tarjima qilishda rejissyorlik qildi. 1990-yildan boshlab badiiy filmlarni dublyaj qilish bilan bir qatorda hujjatli filmlar ustida ishlab kelmoqda. Uning dastlabki qo'lga olgan hujjatli filmi "Qirq birinchi bahor" deb ataladi. Ssenariy muallifi va rejissyori T. Abdireymov, operatori B. Bazarbayev. "Daryo dardi" (Rechnaya pechal) nomli ikki qismdan Vertolyotni Qoraqum kanalining boshiga qo'ndirib filmni suratga olib Orol ekologiyasi bo'yicha Qozog'iston Respublikasining Aralsk shahrida o'tkazilgan Xalqaro simpoziumga o'zi suratga olgan hujjatli filmi bilan qatnashdi. Bu filmning operatori Kalbay Isakovning mehnati alohida bo'ldi. Talasboy Abdireymovning 15 dan ortiq hujjatli filmlari bor ushbu filmning o'ndan ortig'ining ssenariysini o'zi yozdi. Ulardan "G'aniymet," "Taxiatoshli Azamatlar," "Doktor Oral," "Omon Esen Tursin" M.Nizanovning

muallifligida "O'zimizning Shaka" nomli filmini aytib o'tishimiz o'rinli bo'ladi. O'zbekiston xalq artisti Berdaq nomidagi Davlat mukofoti laureati Shamurat O'temuratovning hayoti va ijodiga bag'ishlangan film. "Hayot simfoniyasi" muallifi Eldar Mamedov 2004-yil noyabr oyida Toshkent shahrida o'tkazilgan IV-Markaziy Osiyo ekologik jurnalistika festivalida ishtirok etish baxtiga muyassar bo'ldi. Bunda T. Abdireimovning yaxshi kadr tanlashda syujetning izchilligi va rejissyorlik topqirligi bilan bir qatorda rejissyorlik yechimini ham topa bilgan (Rejissyorskaya resheniye M.Yu.) O'zbekkinoxronika Qoraqalpog'iston filialiga 1973-yili ishga qabul qilinganidan boshlab shu kungacha rejissyor sifatida izlanishdan to'xtamagan. 1974-yil "Jdyom tebya paren" nomli filmni birinchi marta dublyaj qilgan bo'lsa mana shu dublyaj san'atining qiyinchiligini eslatadi (M.Yu.) Har bir aktyor bilan ishlashi, so'z diksiyasini o'z o'rniga tushishi, labning o'z vaqtida ochilib- yumilishi, har bir qahramonning ichki kechinmalarini o'sha ekrandagi aktyorlardan yaxshiroq qilib ko'rsata olishi bu dublyaj rejissyorining topqirligiga bog'liq bo'ladi. O'sha davrdagi aktyorlarning kechki soat 21:00 da teatrdagi spektakllardan bo'shab yoki spektakl repetitsiyasidan chiqib dublyajga kelib tungi soat 2 yoki 3 gacha dublyaj ishlari bilan band bo'lar edi. Deydi biz bilan suhbatlashganda (M.YU.) 1974, 1975-yillardagi filmlarni qoraqalpoq tiliga tarjima qilishga K.S. Stanislavskiy nomidagi Qoraqalpoq Davlat teatrining yosh iste'dodli aktyorlari Dosbergen Ranov, Najimaddin Ansatbayev, Reyimbay Toreniyazov, Xo'jabergen Ayimbetov, Mambetbay Sodiqov, Rayxon, Saparova, Jalgasbay Sultaboyev, Sirg'a Ayimbetova, Baltaniyaz Qayipov va yana boshqa iste'dodli aktyorlardan ansambl tuzib olgan edi ko'pincha Dosbergen Ranov Mambetbay Sodiqovlarni bosh rolga chaqirar edi. Sababi bu ikki aktyor hech qanday to'siqsiz hech qanday topshiriqsiz o'zlari o'sha qahramon xarakterini topib ovoz berar edi. O'sha qahramon bilan ekranda birga yashar edi. Qoraqalpoq dublyajida O'zbekfilmdagidek imkoniyatlar yo'q edi mikrofonlar eski va dublyaj zali ham Toshkentdagidek emas edi deydi shuni aytib o'tish kerak bizda aktyorlar yil o'n ikki oy teatr gastrollarida bo'lar edi aktyorlar tez orada dublyajga chaqirib ovozga olar edim deb to'lib-toshib aytadi. T. Abdireimov barcha qiyinchiliklarni hisobga

olib aktyorlarga to'lanadigan ish haqini (gonorar) oshirishni talab etib yuqoridagilarga tavsiya xati bilan chiqib har bir tushgan rolga qarab aktyorlarga 10 so'mdan 13 so'm miqdorida ish haqlarini berib turgan. Bu endi 1974-1975-yillardagi filmlar uchun to'langan gonorar o'sha davrda faqat ovoz yozish uchun 10 kun 15-kun vaqt sarflar edi, qolgan ishlari esa plyonkadan - plyonkaga ko'chirish, har bir rulonni ochiltirish va shovqinlarni, musiqalarni va qo'shiqlarni ko'chirib yozish bular alohida qilinar edi. bu vazifaning barchasi bevosita dublyaj rejissyorining xizmatiga kirar edi. (M.YU) Hozir T. Abdireymov hurmatli ta'tilda umr yo'ldoshi bilan 20'g'il 2-qiz 12 nabira 2 chevaraning hurmatli otasi 1973-yildan rejissyorlik ishini boshlagan bo'lsa, 2007-yili 1-toifali rejissyor sifatida hurmatli ta'tilga chiqdi. Ijodkor xalqning eng yaxshi xislati bo'ladi u ham bo'lsa o'zi yozgan yoki suratga olgan yoki o'zi dublyaj qilgan filmlariga xalq ijobiy fikrlar bildirsa, muallif uchun undan katta baxt yo'q, ko'ngli joy topadi, ilhomlanadi va yana yangi asarlar ustida ishlashga intiladi. Biz so'z yuritayotgan dublyaj rejissyori Talasbay Abdireimov Qoraqalpoq kino tarixda dublyaj san'atining tamal toshini qo'ygan rejissyor desak mubolag'a bo'lmaydi. Talasboy Abdireimovning Uzkinoxronika Qoraqalpog'iston filialida ish joyidagi kinofilmlar ro'yxati jurnalidan ko'chirma.

1974 yilgi filmlar

1. Seni kutyapmiz, yigit
2. Qiz ipak 1-qism.
3. Qiz ipak 2-qism.
4. Issiq qor
5. Yettinchi pulya.
6. Okean izlovchilari.
7. Ram va Sham. 1-qism.
8. Ram va Sham. 2-qism.

1975-yil dublyaj qilingan filmlar. Bolani kapitan deb atashardi.

1 sajdagoh

2 V boy idut odni stariki.

3. Gazab.

4. Tonnel oxiridagi yorug'lik

5. Abu Rayhon Beruniy, 1-qism.

6. Abu Rayhon Beruniy, 2-qism.

7. Samimiy ishlar.

8. Kamoning so'nggi jasorati.

9. Ochko'zlikka qarshi hiyla (Hindiston) 1-qism.

10. Ayyorlik ochko'zlikka qarshi (Hindiston).

11. Bobbi (Hindiston) 1-qism.

12. Bobbi (Hindiston) 2-qism.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Sh.M.Mirziyoyev (Pravda Vostoka) O'zbekiston Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning Farmoni No 164 (14934) 2021-yil 8-aprel

2.Romil Pavlovich Sobolev "Kino qanday qilib san'atga aylandi" Mistetsstvo nashriyoti Kiev Sverdlova 19 bet-7 1975 y.

3. Teshaboy Bayandiyev. Quvvatboy Abdireimov.Qoraqalpog'iston nashriyoti 9 bet 1987y.

4. Qoraqalpog'iston Respublikasi respublika arxivi 141\621 12.1990 ofis 1 delo 28 qoraqalpoq kinofikatsiyalar va kinofilmlar bo'yicha liniyasi.

5. "Ustoz yo'li" (52 (337) 18.12.2004 y.

6. M.Yusupboyev. Dala yozuvlari Informator-2 Talasboy Abdireymov
23.01. 2023-yil.